

Offingawier 't Blauwhuis

rapport 445

Offingawier 't Blauwhuis

Een Inventariserend Veldonderzoek in de vorm van proefsleuven

E. Schrijer

Colofon

ADC Rapport 445

Offingawier 't Blauwhuis
Een Inventariserend Veldonderzoek in de vorm van proefsleuven

Auteur: E. Schrijer
In opdracht van: Maatschap Hanje
Foto's en tekeningen: ADC-ArcheoProjecten, tenzij anders vermeld

© ADC-ArcheoProjecten, Amersfoort, november 2005
Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt
worden door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook
zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers.

ADC ArcheoProjecten aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend
uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

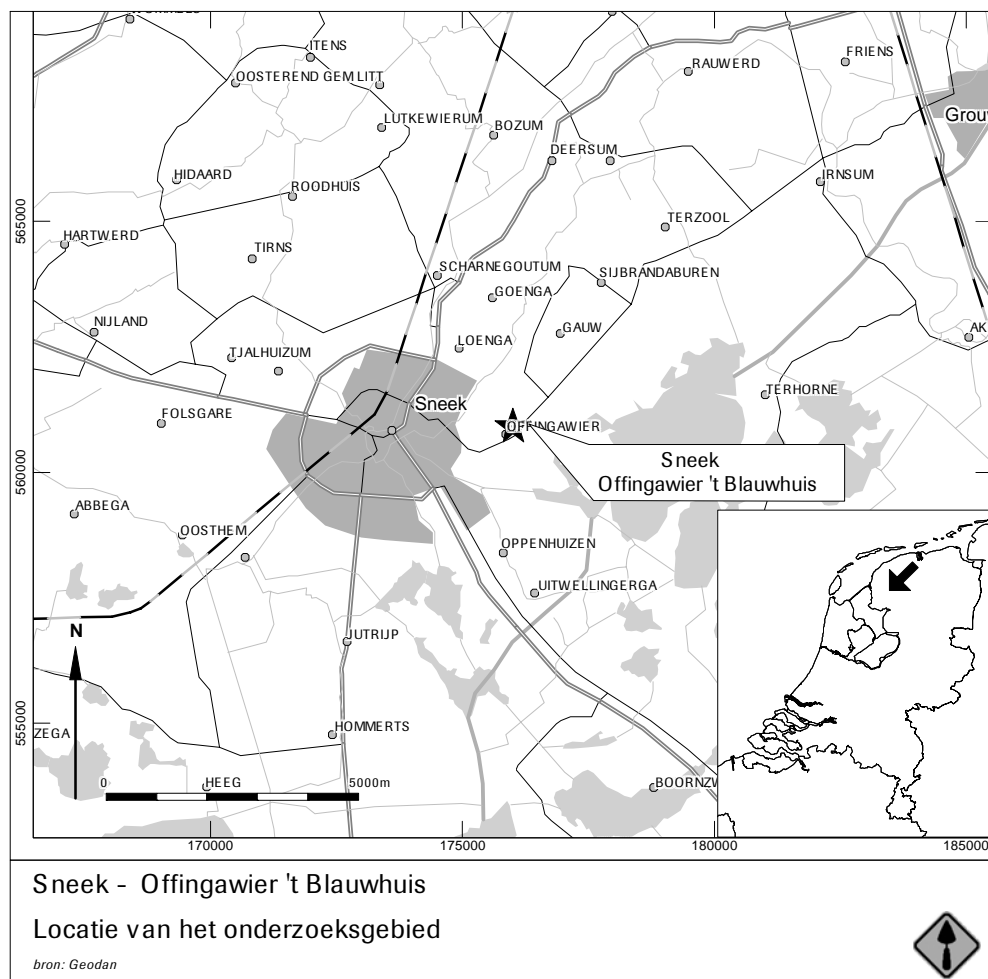
E.Lohof

ISBN 90-5874-71-15

ADC-ArcheoProjecten
Tel 033-299 81 81
Postbus 1513
3800 BM Amersfoort
Fax 033-299 81 80
Email info@archeologie.nl

Inhoudsopgave

Samenvatting	5
1 Inleiding	7
1.1 Algemeen	7
1.2 Vooronderzoek	7
1.3 Doel van het onderzoek en onderzoeksvragen	7
1.4 Opzet van het rapport	8
2 Methoden	8
3 Resultaten	8
3.1 Fysisch geografisch onderzoek	8
3.2 Sporen en structuren	9
3.3 Vondstmateriaal	11
4 Synthese	11
4.1 Algemeen	11
4.2 Beantwoording van de onderzoeksvragen	11
5 Conclusie	12
5.1 Waardering van de vindplaats	12
Lijst van afbeeldingen en tabellen	12

Afb. 1.

ADMINISTRatieve GEGEVENS VAN HET ONDERZOEKSGBIED

<i>Provincie:</i>	Friesland
<i>Gemeente:</i>	Sneek
<i>Plaats:</i>	Offingawier
<i>Toponiem:</i>	't Blauwhuis
<i>Kadastrale gegevens:</i>	-
<i>Kaartblad:</i>	10H
<i>Coördinaten:</i>	175.969/560.955 / 175.972/560.959 / 175.980/560.952 / 175.977/560.948
<i>Projectverantwoordelijke:</i>	Elma Schrijer
<i>Bevoegd gezag:</i>	Provincie Friesland
<i>Deskundige namens het bevoegd gezag:</i>	G.J. De Langen, F.A. Veenman
<i>ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer (CIS-code):</i>	13219
<i>ADC-projectcode:</i>	4089100
<i>Complex en ABR codering:</i>	Terp/wierde (NT) - AMK-terrein 10H-020
<i>Periode(n):</i>	Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd
<i>Geomorfologische context:</i>	getijdeafzettingenvlakte waarop veen is afgezet
<i>NAP hoogte maaiveld:</i>	-0,16 t/m 0,10 +NAP
<i>Maximale diepte onderzoek:</i>	- 1,70 NAP
<i>Uitvoering van het veldwerk:</i>	9 augustus 2005
<i>Beheer en plaats documentatie:</i>	Depot Nuis en de ROB

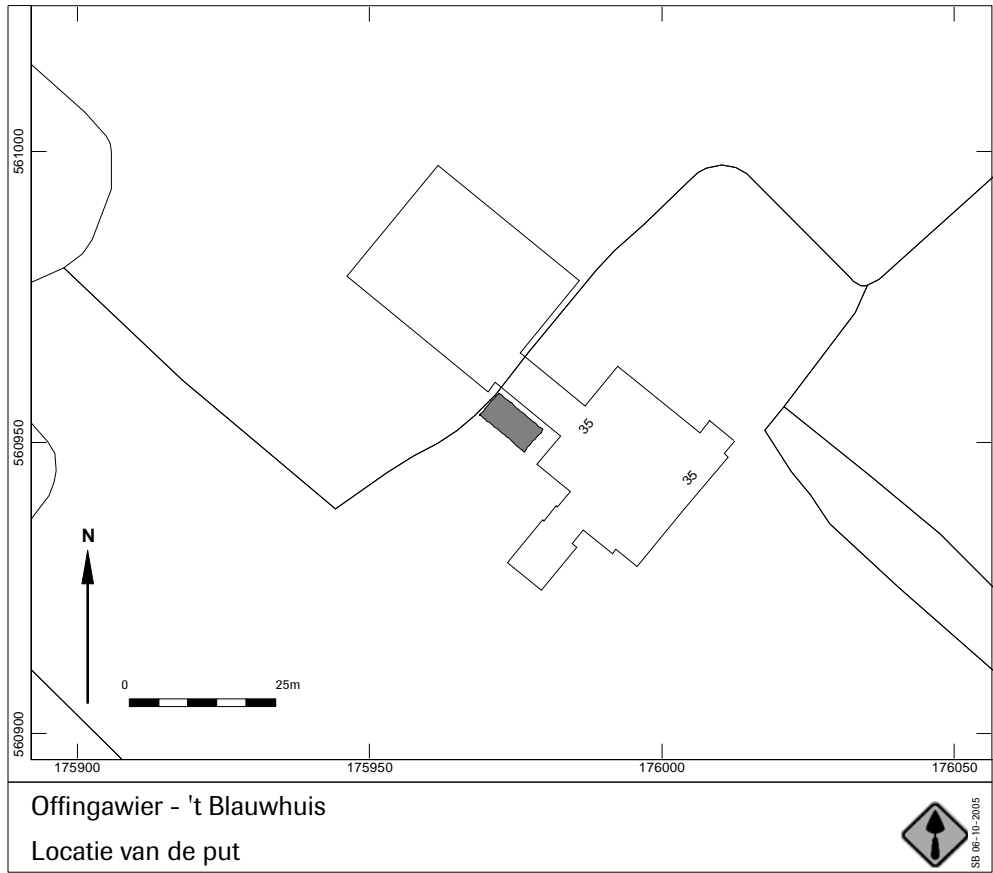

Samenvatting

De opgraving heeft plaatsgevonden binnen een terrein dat als archeologisch monument beschermd wordt. Het dorp Offingawier ligt op een terp die waarschijnlijk in de 11^e eeuw is ontstaan. Het dorp bevindt zich binnen het gebied van de grootschalige veenontginningen uit de Volle Middeleeuwen. Binnen de onderzochte locatie is de aanwezigheid van terplagen vastgesteld.

Tabel 1. Tijdsduur van de verschillende (pre)historische perioden.

PERIODE	TIJD IN JAREN			
Nieuwe tijd	1500	na Chr.	-	heden
Middeleeuwen	450	na Chr.	-	1500 na Chr.
Romeinse tijd	12	voor Chr.	-	450 na Chr.
IJzertijd	800	voor Chr.	-	12 voor Chr.
Bronstijd	2000	voor Chr.	-	800 voor Chr.
Neolithicum (Nieuwe Steentijd)	5300	voor Chr.	-	2000 voor Chr.
Mesolithicum (Midden Steentijd)	8800	voor Chr.	-	4900 voor Chr.
Paleolithicum (Oude Steentijd)	300.000	voor Chr.	-	8800 voor Chr.

Afb.2.

1 Inleiding

1.1 Algemeen

In opdracht van Maatschap Hanje heeft ADC ArcheoProjecten een Inventariserend Veldonderzoek (IVO3) in de vorm van één proefsleuf uitgevoerd op het erf van de Maatschap Hanje aan de Fiifgeawei 35 te Offingawier (afb. 1). De boerderij draagt de naam 't Blauwhuis. Het terrein is een archeologisch monument en bekend onder AMK-terrein 10H-020. In het plangebied zal een nieuwe melkstal worden gebouwd, waarvoor een deel van de terp tot een diepte van -1,0 m NAP verstoord zal worden.

De nieuwe melkstal zal een totale oppervlakte krijgen van 210m², waarvan ca. 90m² buiten de huidige melkstal ligt. Tot het onderzoek plaats vond was de locatie in gebruik als tuin en erf. Het onderzochte gebied lag tussen de huidige stal en het woonhuis aan de zuidwestzijde van de gebouwen (afb. 2). In het gebied is een proefsleuf aangelegd met een totale oppervlakte van 50m².

Het veldwerk is uitgevoerd op 9 augustus 2005. De proefsleuf is aangelegd en onderzocht conform het Programma van Eisen (PvE), dat door provinciaal archeoloog G.J. de Langen is opgesteld.¹ De vondsten en bijbehorende documentatie die tijdens het IVO zijn verzameld, zullen gedeponeerd worden in het depot te Nuis. Het veldteam bestond uit de volgende personen: E. Schrijer (projectverantwoordelijke en veldarcheoloog), J. Warmerdam (veldtechnicus), E. Schouten (veldassistent) en A. Plat (firma Westra). Senior archeoloog was E. Lohof.

1.2 Vooronderzoek

Het onderzochte gebied is onderdeel van de huisterp uit de Late Middeleeuwen, welke ligt binnen de grenzen van een op de Archeologische Monumentenkaart aangegeven terrein.² In verband met de toekomstige bouw van de stal wordt een deel van dit monument bedreigd en dienen de sporen te worden gedocumenteerd. In ARCHIS is het monument bekend onder nummer 10141.

Het terrein bevindt zich in het middeleeuwse ontginningsgebied rond Sneek. Op grond van het grotere beeld, in het bijzonder de opschuivende bewoning sinds het begin van de grootschalige ontginningen, bevindt Offingawier zich binnen het gebied met de oudste volmiddeleeuwse ontginningsnederzettingen. Dit maakt het ontstaan van Offingawier in de 11^e eeuw waarschijnlijk. Gezien de landschapsindeling wordt er vanuit gegaan dat het dorp zich in de loop der tijd niet heeft verplaatst. Het wordt wel aannemelijk geacht dat de terp een aantal maal is opgehoogd als gevolg van ontginningen. Het veen werd hierbij ontwaterd, waardoor het oxideerde en inklonk.

1.3 Doel van het onderzoek en onderzoeksvragen

Het IVO3 in de vorm van een proefsleuf heeft tot doel het vaststellen van sporen en het verzamelen van vondsten die verloren zullen gaan bij de aanleg van de melkstal. Tevens betreft het waardestellend onderzoek voor de randzone van dit AMK-terrein.

Hoewel de Noord-Nederlandse terpen tot een waardevol deel van het archeologisch en historisch erfgoed behoren, is weinig bekend over de bewoningsgeschiedenis van de Friese en Groninger kleistreken en het aangrenzende veengebied.

In het programma van eisen zijn verschillende onderzoeksvragen gesteld. Deze worden in dit rapport beantwoord op basis van hetgeen in de proefsleuf is aangetroffen. Het is echter waarschijnlijk dat de getrokken conclusies bijgesteld moeten worden indien er over de vindplaats in de toekomst meer bekend wordt.

De volgende onderzoeksvragen zijn in het programma van eisen gesteld:

1. Welke grondsporen (huisresten, ophogingen, ingravingen enz.) bevinden zich in het plangebied?
2. Welke bewoningsfasen zijn te onderscheiden?
3. Wanneer startte de bewoning?
4. Hoe waardevol is de randzone van dit terrein?

¹ G.J. De Langen 2005, PvE nummer: A7-7-2005/67

² AMK-terrein 10H-020

1.4 Opzet van het rapport

Dit rapport betreft een standaardrapport zoals genoemd in de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA 2.2 -specificatie VS06). In dit rapport worden de resultaten van het onderzoek gepresenteerd, waarna de eerste conclusies volgen.

2 Methoden

Het onderzoek is uitgevoerd conform de KNA 2.2 (2005) en het programma van eisen.³ Tijdens het IVO is een proefsleuf aangelegd. Deze proefsleuf was noordwest-zuidoost georiënteerd. De proefsleuf was 5 m breed en 10 m lang, waarbinnen drie vlakken en een profiel zijn gedocumenteerd.

De vlakken zijn machinaal aangelegd, met gebruik van een schaafbak. Tijdens de aanleg van het vlak zijn vondsten in vakken van 5 x 5 m verzameld. Grondsporen zijn direct ingekrast. De vlakken en de stort zijn met behulp van een metaaldetector onderzocht. Vervolgens is het vlak en ieder spoor daarin gefotografeerd en getekend (schaal 1:50), waarbij om de 3 m een NAP-hoogte is bepaald. Na het aanleggen van het diepste vlak is het noordoostprofiel aangelegd. Het putprofiel is gefotografeerd en getekend (op schaal 1:20) en vervolgens beschreven.

3 Resultaten

3.1 Fysisch geografisch onderzoek

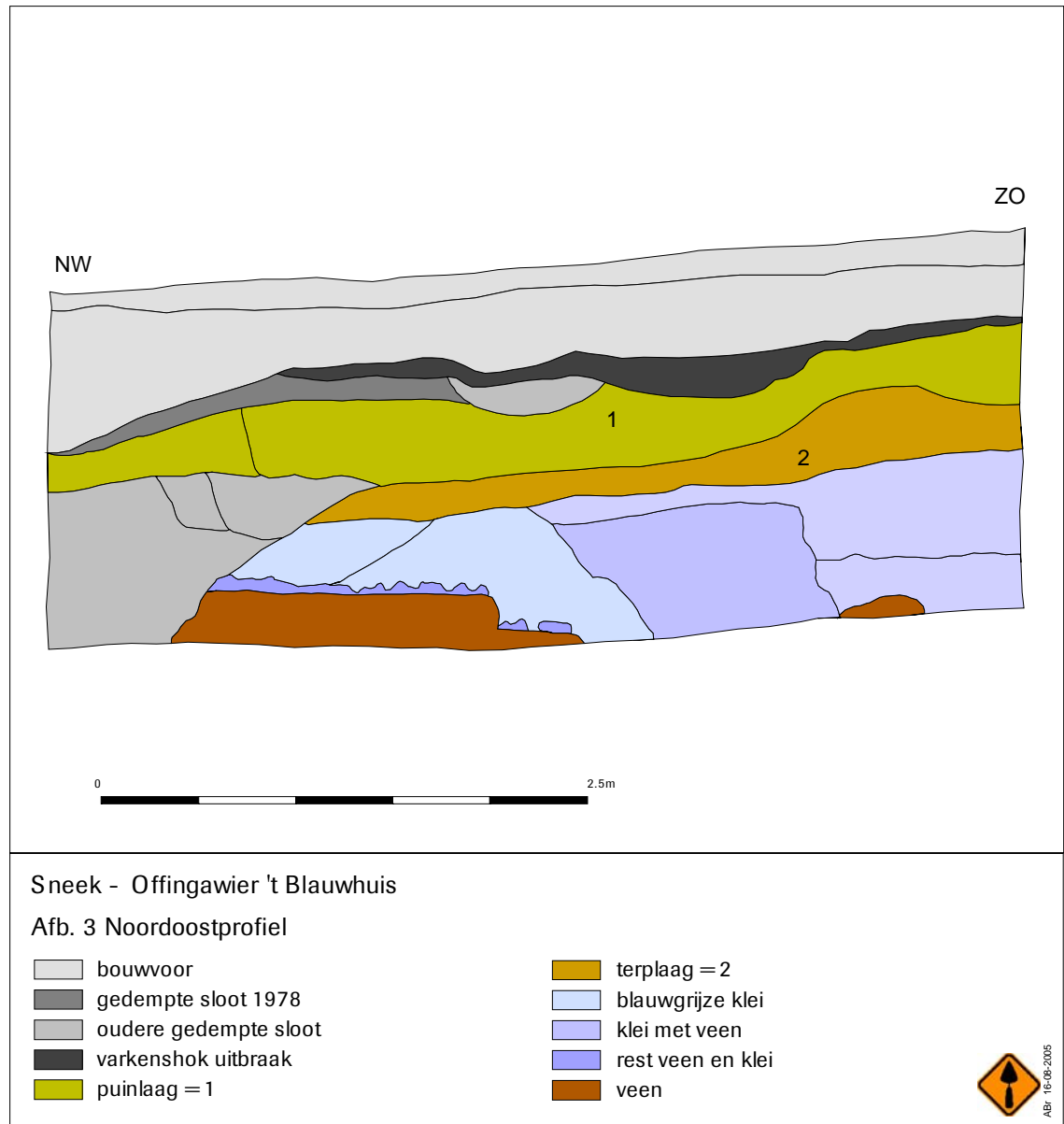
Na de aanleg van drie vlakken is het profiel nog ca. 0,5 m verdiept voor het verkrijgen van het volledige beeld van de opbouw van de bodem ter plaatse (afb. 3). Het profiel beslaat de noordoostwand van de put en is de eerste vijf meter verstoord door een in 1978 gedempte sloot. Deze sloot blijkt in een eerdere fase verlegd te zijn naar het westen. In afbeelding 3 is de eerdere fase van de in 1978 gedempte sloot aangegeven in grijs. De in 1978 gedempte sloot valt buiten het gedocumenteerde deel van het profiel.

De onderkant van het profiel ligt aan de noordwestzijde op -1,72m NAP en aan de zuidoostzijde op -1,56m NAP. Het maaiveld ligt rond NAP. Het ongestoorde deel van het profiel is gedocumenteerd. In het profiel zijn een puinlaag en een terplaag te zien. Deze liggen op een blauwgrijze, gereduceerde klei, welke op de natuurlijke veenlaag is opgebracht. Het zuidelijke deel van de gereduceerde klei is slapper en bevat meer organisch materiaal, in de vorm van veen. Waarschijnlijk is dit de waterdragende laag van de terp. De waterdragende laag wordt gevormd door het grondwater en heeft in terpen normaal gesproken een lensvorm. De lensvorm ontstaat doordat de waterdragende laag zich vormt naar de bodemopbouw van de terp.

Het natuurlijke veenpakket is duidelijk eerst afgestoken. Op het natuurlijke veenpakket ligt een gekarteld laagje gemengde grond bestaande uit veen en klei. Mogelijk is de blauwgrijze klei de vulling van een ontginningssloot die in het veen is uitgegraven. De blauwe klei kan erin gestort zijn om de sloot te dempen en als fundering voor de terp te dienen. In dat geval vormt deze klei de oudste terplaag op deze locatie binnen de terp.

In het kleipakket zijn een paar kogelpotscherven aangetroffen. Deze scherven dateren tussen 1200 en 1300. De rommelige textuur van de klei en de erin aangetroffen scherven bewijzen dat het kleipakket door mensen is aangebracht.

³ G.J. De Langen 2005, PvE nummer: A7-7-2005/67

3.2 Sporen en structuren

Voorafgaande aan de start van de graafwerkzaamheden was bekend dat zich binnen een deel van de put een in 1978 gedempte sloot zou bevinden. De dikte van de ophoging van de terp was geschat op ca. 1 tot 2 meter maximaal. De sporen en structuren zouden naar verwachting bestaan uit ophogingen (podium met uitbreidingen), huisresten, kuilen, waterputten, greppels en sloten.

Het onderzoek heeft voornamelijk ophogingslagen en sloten opgeleverd (afb. 3 en 4). Het eerste vlak is ca. 0,5m onder het maaiveld, op een diepte van -0,44m NAP tot -0,88m NAP aangelegd. De put ligt op de rand van de terp. De vlakken volgen de bodemopbouw en zijn daarom in het noordwesten dieper aangelegd dan in het zuidoosten van de put.

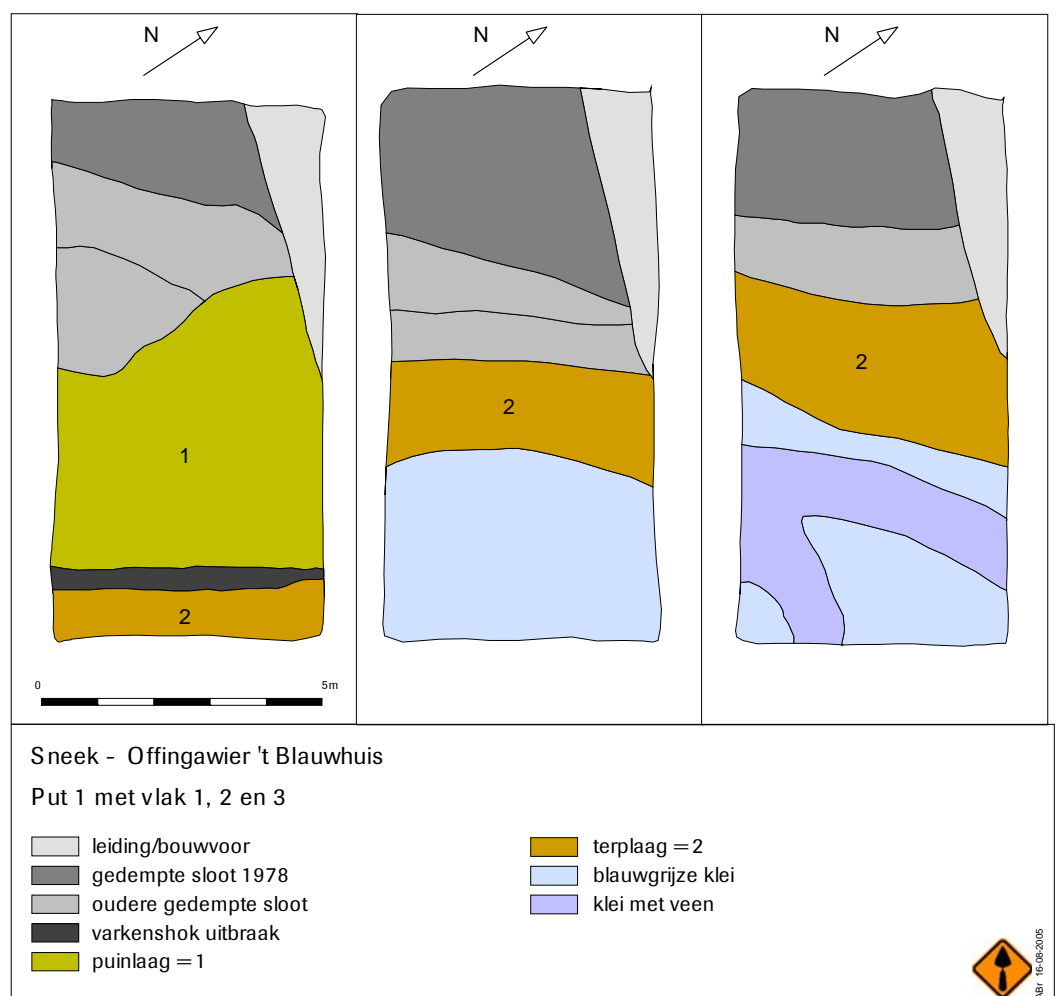
Op vlak 1 waren de insteek van de in 1978 gedempte sloot te zien en de insteek van een tweede sloot. De sloten lopen parallel. Het materiaal waarmee de jongste sloot is gedempt, bestaat voornamelijk uit beton, plastics en puin. In afbeelding 4 is deze sloot weergegeven in donkergrijs. De sloot is niet weergegeven in de profieltekening (afb. 3). De tweede, oudere sloot bevatte voornamelijk roodbakkerd aardewerk. Deze sloot is in afbeelding 3 en 4 in grijs weergegeven. Zowel deze sloot als de opvolger die in 1978 gedempt werd, dienden als afscheiding en gaven tijdens het in gebruik zijn, de rand van de terp aan.

In het zuidoostelijke deel van het vlak is ook de uitbraaksleuf van een in de jaren '70 gesloopt varkenshok aangetroffen. Mogelijk is een deel van het materiaal van het varkenshok gebruikt om de sloot te dempen in 1978. Dit is af te leiden uit de aangetroffen materialen in de 30 jaar geleden gedempte sloot.

In vlak 1 werd een puinlaag aangetroffen, waaruit voornamelijk 18^e-eeuws roodbakkend aardewerk is verzameld. De puinlaag geldt als de laatste, dus jongste ophogingslaag van de terp (afb. 3 en 4, laag 1). Binnen de braaksporen van het varkenshok werd ook een klein deel van een tweede terplaag zichtbaar (afb. 3 en 4, laag 2). De tweede terplaag bevatte voornamelijk roodbakkend, geglazuurd aardewerk uit de 18e eeuw en één scherp daterend tussen 1500 en 1700.

Vlak 2 is aangelegd op een diepte van -0,76m NAP in het zuidoosten tot -1,28m NAP in het noordwesten. In het vlak werden beide sloten, de tweede terplaag en een mogelijke derde terplaag bestaande uit de blauwgrijze klei zichtbaar. In deze kleilaag is in het profiel kogelpotaardewerk aangetroffen. De textuur van de klei is rommelig. Of het hier gaat om een gedempte ontginningsloot ter fundering van dit deel van de terp of een terpophoging wordt niet duidelijk door de geringe grootte van het onderzochte oppervlak.

Afb. 4. Het overzicht van de sporen in de drie vlakken.

Om de duidelijk beeld van de opbouw van de terp te krijgen werd besloten tot de aanleg van een derde vlak. Omdat de verstoringsdiepte van de komende nieuwbouw ca. 1m min maaiveld betreft, is het derde vlak aangelegd tussen -0,95m NAP in het zuidoosten en -1,28m NAP in het noordwesten (in het door de in 1978 gedempte sloot verstoorte deel).

Op vlak 3 was nog een deel van de tweede terplaag nog zichtbaar. Het zuidoostelijk deel van dit vlak bestond uit gereduceerde blauwgrijze klei, hier en daar gemengd met veenbrokjes. In de blauwgrijze klei tekenden zich banen af van slappere en iets donkerder gekleurde klei, waarin

meer veenresten zaten. Waarschijnlijk zijn deze 'banen' ontstaan door de waterdragende laag welke in de vorm van een lens onder de terp aanwezig is. Tijdens het doorspitten van de gereduceerde klei in het profiel is slechts een handvol scherven aangetroffen. Deze scherven dateren tussen 1200 en 1300.

3.3 Vondstmateriaal

In totaal zijn uit de aangetroffen sporen en lagen 45 scherven aardewerk verzameld. Van dit aantal zijn 6 scherven afkomstig van kogelpotten en dateren tussen 1200 en 1300. Alle overige scherven zijn roodbakkend en rood geglazuurd en dateren tussen 1500 en 1800. Opvallend is dat er geen vermenging van vondsten heeft plaatsgevonden. De kogelpotscherven zijn aangetroffen in de gereduceerde klei, de jongere vondsten in de puin- en terplagen.

Ander vondstmateriaal is niet verzameld. In de bouwvoor en de puinlaag is wel dierlijk botmateriaal aangetroffen. Het ging hier om de botten van de langbeenderen van koeien, aangetroffen zonder duidelijke ingraving. In de terpophoging, laag 2, en de blauwgrijze klei is geen botmateriaal meer aangetroffen. Ook zijn er puinresten aangetroffen in de jongste lagen. Dit puin houdt mogelijk verband met de afbraak van een varkenshok dat op deze locatie heeft gestaan. De in 1978 gedempte sloot was voornamelijk met recent puin gevuld, zoals beton, plastics en baksteen.

4 Synthese

4.1 Algemeen

Offingawier bevindt zich in het middeleeuwse ontginningsgebied rond Sneek. Op grond van het huidige beeld dat nu bestaat over de ontstaansgeschiedenis van Offingawier, in het bijzonder de opschuivende bewoning sinds het begin van de grootschalige ontginningen, bevindt het dorp zich waarschijnlijk binnen het gebied met de oudste volmiddeleeuwse ontginningsnederzettingen. Dit maakt het ontstaan van het dorp en de omliggende terpen in de 11^e eeuw waarschijnlijk. Uitgaande van de landschappelijke indeling van het gebied, wordt er vanuit gegaan dat het dorp zich niet heeft verplaatst in de loop der tijd. De terp zal wel een aantal maal zijn opgehoogd door de gevolgen van ontwatering en klink. De onderzoekslocatie bevond zich in de rand van een huisterp aan de noordwest rand van het dorp Offingawier.

4.2 Beantwoording van de onderzoeksvragen

De onderzoeksvragen die in het Programma van Eisen (PvE) zijn gesteld zullen hier worden beantwoord op basis van de bevindingen van het proefsleuvenonderzoek. Hierbij moet worden benadrukt dat de onderzochte oppervlakte een zeer beperkt deel van de terp betrof. Daarnaast bevond de onderzoekslocatie zich in de randzone van de huidige terp. Een onderzoek in de kern van de terp zal een veel gedetailleerder beeld van de ontstaansgeschiedenis van Offingawier kunnen weergeven.

De vragen uit het PvE luiden:

1. Welke grondsporen (huisresten, ophogingen, ingravingen enz.) bevinden zich in het plangebied?
2. Welke bewoningsfasen zijn te onderscheiden?
3. Wanneer startte de bewoning?
4. Hoe waardevol is de randzone van dit terrein?

1. Tijdens het onderzoek zijn twee sloten, een ontginningsgreppel met vulling, twee ophogingslagen en een puinlaag aangetroffen. Er zijn geen sporen van bewoning in de vorm van huisresten of ingravingen aangetroffen, buiten het in de ophogingslagen aangetroffen huisafval (aardewerk en bot).

2. Uit het profiel is af te leiden dat de terp in drie fasen is opgehoogd. Of deze ophogingen direct na elkaar hebben plaatsgevonden of dat er een aantal jaren tussen heeft gezeten is niet duidelijk. Er zijn op grond van de aangetroffen aardewerkresten zijn twee bewoningsfasen te onderscheiden, een tussen 1500 en 1800 en een tussen 1200 en 1300. Het lijkt daarom waarschijnlijk dat de jongste twee ophogingslagen (de lagen 1 en 2) vrij snel na elkaar zijn opgebracht. Waarschijnlijk heeft de terp echter een doorlopende bewoning gekend vanaf het moment dat de veengebieden rond Sneek werden ontgonnen.

3. De bewoning startte op grond van het aardewerk op zijn vroegst rond 1200 AD. De opgraving heeft echter aan de rand van de terp plaatsgevonden. Het is zeer goed denkbaar dat de kern van de terp een oudere bewoningsfase kent. Afgaand op de kennis die er is omtrent de veenontginningen rond Sneek behoort een ontstaan van de terp in de 11^e eeuw zeker tot de mogelijkheden.

4. Gelet op het zeer kleine onderzochte oppervlak kan weinig met zekerheid worden geconcludeerd. Wel kan gesteld worden dat de opbouw van de terp op deze locatie redelijk intact is gebleven.

5 Conclusie

5.1 Waardering van de vindplaats

De waardstelling, zoals voorgeschreven in de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA versie 2.2) gebeurt op drie niveaus: belevingswaarde, fysieke kwaliteit en inhoudelijke kwaliteit. In dit geval is de belevingswaarde hoog. De terp is duidelijk herkenbaar in het landschap. De fysieke kwaliteit van de vindplaats is gebaseerd op haar conservering en gaafheid. De conservering geeft aan in hoeverre de resten behouden zijn, de gaafheid in hoeverre de vindplaats nog compleet is. Tijdens het onderzoek zijn alleen lagen aangetroffen. Deze lagen zijn grotendeels intact in de bodem aanwezig, wat hun fysieke waardering hoog maakt. Het aardewerk dat verzameld is tijdens het aanleggen van de sporenvlakken is weinig verweerd en gefragmenteerd. De conserveringsgraad van het botmateriaal in de jongste ophoging was matig. Het botmateriaal was grotendeels vergaan of sterk aangetast door weer en natuur. In de oudere lagen zijn geen vergankelijke materialen aangetroffen, maar in klei is de conserveringstoestand in de regel goed.

Op basis van het bovenstaande kan worden geconcludeerd dat de vindplaats behoudenswaardig is. Kijken we naar de terp als geheel, dan kan worden geconcludeerd dat een deel van de vindplaats in het verleden is aangetast door verbouw van het huidige woonhuis. Op de plaats van het onderzoek was de terp nog grotendeels intact. Het onderzochte deel is echter van onvoldoende omvang om van een representatief deel van een nederzetting te spreken.

Tabel 2. Scoretabel waardstelling (naar KNA, versie 2.2, 2005).

Waarden	Criteria	Scores			
		Hoog	Midden	Laag	Totale score
Beleving	Schoonheid	Wordt niet gescoord			
	Herinneringswaarde	Wordt niet gescoord			
Fysieke kwaliteit	Gaafheid		2		≥ 5 behoudenswaardig
	Conservering		2		
Inhoudelijke kwaliteit	Zeldzaamheid		2		≥ 7 behoudenswaardig
	Informatiewaarde	3			
	Ensemblewaarde		2		
	Representativiteit	N.v.t.			

Lijst van afbeeldingen en tabellen

- Afb. 1. Locatie van het onderzoeksgebied op de topografische kaart.
- Afb. 2. Locatie van de put ten opzichte van de bebouwing.
- Afb. 3. Het noordoost profiel.
- Afb. 4. Overzicht van de drie vlakken.

Tabel 1. Tijdsduur van de verschillende (pre)historische perioden.

Tabel 2. Scoretabel waardstelling (naar KNA 2.2).